

VU Research Portal

PISA: dat zijn wij

van Schoonhoven, R.

published in

De Nieuwe Meso
2017

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van Schoonhoven, R. (2017). PISA: dat zijn wij: Boekbespreking van H.D. Meyer & A. Benavot (red.) (2013). PISA, Power and Policy. The emergence of global educational governance. Oxford: Symposium Books. W.C. Smith (red.) (2016). The Global Testing Culture. Shaping education policy, perceptions, and practice. Oxford: Symposium Books. *De Nieuwe Meso*, 2017(2), 61-63.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Docenten maken ook ruimte voor een nieuw didactisch contract tussen leraar en leerling: in plaats van klassieke vraag-antwoord opzet, leren leerlingen zelf vragen te stellen. Zij zijn vaak gewend om naar een goed antwoord toe te werken, een minderheid van lessen lokken vragen uit over hoe je iets gaat aanpakken. Dan is een antwoord geen doel op zich, maar een middel om een vraag of opdracht van verschillende kanten te benaderen. Daarbij staan bijvoorbeeld vragen centraal als: Hoe zit iets in elkaar? Waarom werkt het, en werkt het altijd? Wanneer wel of niet?

Weerbarstige uitvoeringspraktijk

Dit zijn interessante eerste opbrengsten. Maar de strategie van laat duizend bloemen bloeien maakt internationaal vergelijken lastig en de uitvoeringspraktijk blijkt soms weerbarstig. Impliciete kennis van docenten komt lastig uit de verf in lesplannen en het maken van formatieve toetsen is een tijdrovende klus. Bovendien zijn die vaak gebonden aan de klas en docent en daarmee niet gemakkelijk toe te passen in ander contexten/landen. Landen worstelen met het project en kennisdeling komt daarom maar mondjesmaat van de grond. Er zijn zelfs docenten die er gedurende het project achter komen dat ze creatief vermogen en kritisch denken niet willen meten: de meerwaarde van aandacht voor creatief vermogen en kritisch denken in de klas is vooral dat het leuke, uitdagende lessen oplevert.

Geen sinecure

Wat levert dit alles op? Internationale benchmarking heeft veel invloed op landelijk beleid. Het kan landen nuttige handvatten bieden om kritisch te reflecteren op het eigen onderwijs(systeem). Het is positief dat ook daarbinnen aandacht is voor meer dan taal- en rekenvaardigheden alleen. Maar het contextgebonden werken aan de ontwikkeling van vaardigheden in de klas en internationale vergelijkbaarheid (het meten van deze vaardigheden) staan op gespannen voet. De vertaling van het een naar het ander is geen sinecure. Meer focus op

internationale vergelijkbaarheid zoals in het PISA-onderzoek kan ook zo zijn voordelen hebben.

Het Nederlandse aandeel van het OECD-onderzoek naar creatief vermogen en kritisch denken is in opdracht van het ministerie van Onderwijs door Kohnstamm Instituut uitgevoerd. In juni 2017 wordt het rapport en de toolkit gepubliceerd.

1.5 PISA – dat zijn wij

Renée van Schoonhoven

Het zijn mooie, spannende tijden in het onderwijs. Aan de ene kant kan een boek als dat van Biesta, over het prachtige risico van onderwijs, waarin de vorming van leerlingen centraal staat, op warme belangstelling rekenen. Aan de andere kant zien we dat veel scholen zich inspannen om tóch dat predicaat excellente school te bemachtigen en zijn er pleidooien vóór gestandaardiseerd testen omdat dat de gelijkheid van onderwijskansen bevordert. Hoe valt de spanning in dit tweestromenland te duiden? Voor een begin van een antwoord op die vraag kunnen we terecht bij de redactiebundels van Meyer & Benavot respectievelijk Smith. De eerste bundel *PISA, power and policy* beschrijft vooral wat er gaande is, niet alleen in Nederland, maar in onder-

wijsstelsels wereldwijd. De tweede bundel *The global testing culture* draagt bij aan een verklaring van hoe die ontwikkeling zich kan voltrekken.

Het hoe en wat

In *Pisa, power and policy* gaan de auteurs in op de opkomst van PISA-methodiek. Zij benadrukken dat PISA een instrument is in de handen van de OECD, die met dit instrument in handen - en de daarmee verzamelde data - zich op het toneel van wereldleiders meer en meer kan positioneren als gezaghebbend onderwijskundig toezichthouder en adviseur. De auteurs benaderen deze rol en het instrument kritisch. Het instrument is namelijk gebouwd op de veronderstelling dat het politiek en ideologisch neutraal is, maar dat is volgens de auteurs bij dit soort instrumenten überhaupt niet mogelijk. PISA standaardiseert en richt de focus op de bijdrage van het onderwijs aan de economie van een land; daarmee drukt het het belang van vorming, van socialisatie uit het spectrum van educatieve doelstellingen. Bijdragen aan sociale cohesie wordt z gezegd verdrongen door de economische meerwaarde die al dan niet aan het functioneren van een onderwijsstelsel is verbonden. Meyer en Benavot schetsen voor de toekomst twee scenario's: of de ontwikkeling van wereldwijde standaardisatie van het onderwijs met de daaraan verbonden toename van uniformiteit van curricula en stelsels en een steeds meer toezichthoudende rol voor de OECD gaat door; of er komt een kentering, inhoudende dat politici en schoolleiders gaan inzien dat PISA is wat het is: een instrument en dat het in die hoedanigheid kan bijdragen aan leren van elkaar over de grenzen heen en aan onderwijsinnovatie.

De bundel bevat diverse interessante artikelen die geordend zijn rond enkele paradoxen met betrekking tot het gebruik van PISA en internationale *rankings*. Zoals het punt dat Finland vrijwel altijd hoog scoort, terwijl het onderwijs aldaar juist helemaal niet zo sterk is gericht op het boeken van economische meerwaarde. En het punt dat er steeds meer bewijs komt voor de stelling dat de PISA-scores

van een land niet samenhangen met een bewust ingezet onderwijsbeleid, maar eerder toe te schrijven zijn aan toevallige constellaties van historische en sociaalgeografische factoren. Mooi is ook de bijdrage over de zeer uiteenlopende beleidsreacties op PISA-uitkomsten: het ene land vertaalt een *PISA-shock* in een grotere nadruk op het belang van testen en toetsen, het andere land kiest er juist voor om helemaal niet meer mee te doen. Het type beleidsreactie lijkt eerder samen te hangen met lokale politieke omstandigheden en cultuurverschillen tussen landen dan dat de reacties te verklaren zijn uit de scores op zichzelf en/of de economische stand van het land.

Het waarom

Kiezen de auteurs van *Pisa, power and policy* voor het beschrijven van wát er gebeurt en volgen zij daarin vooral de rol van een instituut als het OECD, in *The global testing culture* kiezen Smith en de zijnen voor het uitdiepen van de vraag hoe de opkomst van onder meer PISA vanuit menselijk gedrag te verklaren valt. Zij beginnen met de constatering dat inmiddels wereldwijd het uitgangspunt geldt, dat testen nodig is omdat leraren en scholen zich daarmee verantwoorden voor hun inzet en inspanning. Verantwoording over je resultaten geldt bovendien als basisvoorwaarde voor onderwijskwaliteit. Doet je school niet mee aan verantwoording, dan heb je slechte kwaliteit, zo luidt de breed onderschreven norm. Daarmee zijn aan het afnemen van testen ook direct *high-stakes*, oftewel indringende gevolgen verbonden, voor leerling, leraar en school. Het bepaalt zakken of slagen voor de standaard, op al deze niveaus. We hebben deze veronderstellingen de laatste jaren zo sterk geïnternaliseerd, dat we er geen vraagtekens meer bij plaatsen. We gaan erin mee, omdat we allemaal willen dat kinderen goed onderwijs krijgen en dat ze zo ver mogelijk komen in ons onderwijsbestel, zo ver mogelijk in de richting van het academisch diploma. Dat we daar achter staan, moet blijken uit de test. En zodra we testresultaten kunnen laten zien, kunnen we als school vrij autonoom

mee blijven doen want we hebben dan immers verantwoording afgelegd. En dat we daarmee in de benchmark zien dat we als school ook nog een stapje geklommen zijn, is dan natuurlijk helemaal prachtig.

De auteurs beschrijven in de verschillende artikelen hoe deze keten van gedrag in zijn werk gaat. Ze gebruiken daarvoor het sociologische concept van cultuur. De kern van cultuur wordt gevormd door kernveronderstellingen, in onze westerse samenlevingen: het positivisme (alleen wat je ziet en kunt meten, telt) en het individualisme (het vrije individu handelt verstandig, dus in het eigen belang). Daarop aansluitend zijn er waarden, zoals bij ons: het recht op onderwijs, gelijke kansen, de autonomie van de school, een terughoudende overheid. De waarden vormen de draagbalken voor normen die het gedrag in banen leiden; in deze context bijvoorbeeld: leerlingen zo goed mogelijk Voorbereiden op een test, continu streven naar goede

(betere) scores en - gelet op de high-stakes - het betrekken van ouders bij de leerlingprestaties. Het geheel van veronderstellingen, waarden en normen is zo hecht dat afwijkend kiezen en handelen veel moed vergt; devianten worden buitengesloten, genegeerd of sterk bekritiseerd. Aldus ligt de *testing culture* aan de basis van wat Sahlberg noemde de *Global Educational Reform Movement* (GERM), oftewel de wereldwijde ontwikkeling naar smaller kerncurricula en een streven naar meetbare resultaten die de inzet van docent en school verantwoorden.

Beide boeken zetten aan tot een besef dat zich laat samenvatten als: "PISA, dat zijn wij". Het is niet alleen een instrument dat over ons komt. Het vraagt ook van ons mee te gaan in een cultuurpatroon dat alom wordt onderschreven. We moeten kortom gaan bepalen hoe we hier in staan. Boeken als deze kunnen daarbij helpen. ■